

הכשרת כלי זכויות ונירוסטה

ומיהו אם החזירן לכבשן שמצרפין בו כלי חרס חדשים מותר, דכיון שמכניסין להסק גדול כזה ודאי לא חייס עלייהו דילמא פקעי, אבל לתנורים שלנו לא.

ג. חרס מצופה

הגמרא מבררת את דינו של חרס מצופה: תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ל עמוד ב: בעו מיניה מאמיר: הני מאני דקוניא (חרס מצופה) מהו לאישתמושי בהו בפסחא? ירוקא (עשוי מחול ירוק) לא תיבעי לך - דודאי אסירי. כי תיבעי לך - אוכמי וחיורי (שחורים ולבנים) מאי? והיכא דאית בהו קרטופני (סדקים) לא תיבעי לך, דודאי אסירי. כי תיבעי לך דשיעי (חלקים). מאי? אמר להו: חזינא להו דמידייתי (שיוצא מהדופן החיצונית שלהם מהמשקה שבפנים), אלמא בלעי ואסירי. והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם.

רש"י פירש:

רש"י מסכת פסחים דף ל עמוד ב:

קונייא - פלומי"ר בלעז, ושל חרס הוא וטוח באבר (עופרת).

אולם התוספות כתבו:

תוספות מסכת עבודה זרה דף לג עמוד ב:

קשה מי גרע חיפוי אבר מאם היה כולו ממנו. ועוד קשה, דאמר ירוקי אסירי משום דבלעי דמצריף, ובשלנו איכא ירוקי ולא מצריף. לכך פירש ר"ת קוניא - היתוך כלי זכויות שלא נתבשל כל צרכו... ואף על גב דכלי זכויות שלם לא בלע הכא כיון דאין בו אלא חיפוי על החרס בלע.

וכן פסק השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תנא סעיף כג:

כלי חרס המצופין בהיתוך זכויות, דינם ככלי חרס.

אבל הרבה מפוסקי האשכנזים החמירו כדעת רש"י:

משנה ברורה סימן תנא ס"ק קלח:

הסכמת אחרונים להחמיר אף בהיתוך עופרת או בדיל דלא מהני הגעלה. לפי שכשנשתמש בו חמץ בחמין נבלע החמץ בכל עובי הכלי ונבלע גם בחרס שתחת העופרת ושוב אינו נפלט ממנו לעולם.

ד. זכויות

נחלקו הראשונים בדיון הכשרת כלי זכויות. יש שכתבו שכיון שהם מיוצרים מחול דינם ככלי חרס:

מרדכי מסכת פסחים רמז תקעד:

רבינו יחיאל מפריש היה אומר, דהני כוסות כלי זכויות ששתו בהן בשאר ימות השנה אסור לשתות בהן בפסח אפילו ע"י עירוי, משום דהוי ככלי חרס הואיל ותחלת ברייתן מן החול, והתורה העידה על כלי חרס שאין יוצא מידי דופנו לעולם.

❖ **האם לפי רבינו יחיאל בליעה היא גדר הלכתי שאינו תלוי בבליעה מורגשת, או שלשיתתו זכויות אכן בולעת?**

האור זרוע כתב שדינם ככלי מתכות:

ספר אור זרוע חלק ב - הלכות פסחים סימן רנו:

וכלי זכויות ככלי מתכות לענין שצריכין טבילה... (וכן) שאם נשתמש בהם איסור חם שדי להם בהגעלה.

לעומת זאת ראשונים רבים נקטו שכלי זכויות אינם בולעים כלל:

הקדמה:

ה' ברא בעולם חומרים שונים, ונתן לבני האדם את הידע כיצד להפיק מהם מגוון תועלות ושימושים. עם השנים יצרו בני האדם כלים בעלי הרכבים שונים, והדבר משפיע על אופן הבליעה בהם. בגיליון זה נדון באפשרות להכשיר כלי זכויות ונירוסטה.

❖ **שאלה: האם ניתן להכשיר כלי זכויות או נירוסטה?**

א. כלי מתכות, עץ, אבן וכדומה

כתוב בתורה שמכשירים כלי מתכת באש או במים:

במדבר פרק לא פסוקים כב-כג:

אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת את הברזל את הבדיל ואת העפרת. כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר... וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים.

❖ **מתי צריך להעביר באש ומתי הכשרתו היא במים בלבד?**

בגמרא במסכת פסחים מובא שניתן להכשיר אף כלי עץ בהגעלה, בהתאם לדרך השימוש בו:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ל עמוד ב:

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: עץ פרור מגעילו ברותחין ובכלי ראשון. קסבר: כבולעו כך פולטו.

כתבו הראשונים שכך הדין אף בכלי אבנים, וכן פסק השו"ע:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תנא סעיף ד - ח:

אחד כלי עץ ואחד כלי אבן ואחד כלי מתכת, דינם להכשירם בהגעלה.

ב. חרס

ביחס לכלים שבושל בהם קודשים שנאסרו באכילה, התורה מבחינה בין כלי מתכת לכלי חרס:

ויקרא פרק ו פסוק כא:

וכלי חרש אשר תבשל בו ישבר ואם בכלי נחשת בשלה ומרק ושטף במים.

פירש רש"י:

רש"י שם:

ומרק ושטף - לפלוט את בליעתו, אבל כלי חרס למדך הכתוב כאן שאינו יוצא מידי דפיו לעולם.

אולם הגמרא במסכת פסחים מבאר, שבמצבים מסוימים ניתן להכשיר כלי חרס בליבון:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ל עמוד א:

הא (תנורי חרס שהכשרה מועילה להן) והא (קדירת חרס שלא מועילה הכשרה) בשל חרס, זה הסיקן מבפנים, וזה הסיקן מבחוץ. וכי תימא הכי נמי (בקדירה) ליעבד ליה הסקה מבפנים - חייס עליה משום דפקעה (קערת חרס עלולה לפקוע מחמת האש).

פירש רש"י, שחכמים חששו שלא יכשיר את הקדירה כראוי:

רש"י מסכת פסחים דף ל עמוד ב:

חייס עלייהו - ואי שרית ליה על ידי היסק פנים, מורה היתירא וסמיר אהיסק בחוץ.

לאור זאת פסק השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תנא סעיף א:

קדירות של חרס שנשתמש בהם חמץ כל השנה... היסק שיסיקם באש אינו מועיל להם ולא לשום כלי חרס שנשתמש בהם חמין...

שכלי נירוסטה אינם בולעים:

תחומין לד עמוד 127:

לפי עניות דעתי אחת הסיבות שבגללה החמירו חכמי אשכנז בדינם של כלי זכוכית, אע"פ שגם הם ידעו שהללו אינם בולעים היא, שחששו שאם הציבור לא יפריד בין כלי בשר לכלי חלב של זכוכית ייתכן שאחרי הבישול לא ינקו היטב את הכלים וישיארו שיירי אוכל דבוקים בכלי ויבואו לידי איסור בשר וחלב ממש. ואף חששו שאם יקלו בכלי זכוכית יטעו העם בין כלים אלו לכלים הבולעים ויקלו גם בהם, שהרי דבר זה נמסר לכל העם. בנוסף, יש חשש שאנשים יטעו ויחשבו שהואיל והכלים לא בולעים ומשתמשים בהם גם לבשר וגם לחלב, ואף ניתן לשטוף אותם יחד, ונמצא שאם יש עליהם שיירי בשר וחלב, וכגון כאשר אנשים מכניסים למדיחי כלים וכד', הרי שהם עלולים לבוא לידי בישול בשר וחלב... בכלים כגון אלו שאתם בדקתם שאינם בולעים - לכתחילה אין להשתמש באותם כלים גם לבשר וגם לחלב, מכל החששות שנמנו לעיל. מאידך, בדיעבד אם בישלו בכלי בשרי נקי כזה חלב (או להיפך) - התבשיל מותר ואין צורך לשער בשישים, ובפרט דבר זה יכול להיות חשוב מאוד במסודות כגון בתי חולים, מלונות ובסיסי צבא שמבשלים כמויות גדולות ומשתמשים בכלים רבים. בדיעבד לא רק התבשיל מותר, אלא גם כלי כזה שבישלו בו אינו זקוק להגעלה כי אם לניקוי טוב.

לעומת זאת, הגר"י אריאל כתב שהלכות כשרות הכלים נקבעות על פי הגדרות הלכתיות שאינן תלויות בהתפתחות המדע:

המעין טבת תשפ"ג 'עוד בענין בליעה בכלים':

כשהתורה אסרה לנו לטעום דבר לא כשר היא לא דרשה להתאים זאת לפי המציאות המדעית... הכשרה אינה פעולה טבעית... ההכשרה היא מעין פעולה משפטית שיש לה קריטריונים הלכתיים.

בדומה לכך נקט הגר"א וייס שאין לשנות את ההלכה המסורה בידנו, בהתאם לגילויים מדעיים על מידת הבליעה בכלים כיום:

תחומין לד עמוד 128:

רואה אני סכנה גדולה בניסיון לשנות את ההלכה המסורה מדור לדור עפ"י מחקר מדעי. יסודות ההלכה נקבעו ע"י חז"ל בעלי המשנה והתלמוד... אמנם מצינו במקומות רבים שגדולי הפוסקים התחשבו בדעת הרופאים וספרי המדע בעניני הלכה אבל אין זה אלא בפרטים שנולדו בהם ספקות בהלכה, אבל לא בנוגע לכללים... אין לנו אלא מנהג אבותינו שבידינו, וחלילה לנו להפוך סדרי עולם ולבטל חלילה חלקים שלמים של השו"ע.

ו. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו 'תורת המחנה':

תורת המחנה חלק ג נספח ז ונספח ט:

א. הגעלה מועילה לכלי מתכות, ובכלל זה נירוסטה ואלומיניום, וכן לכלי אבן, עלי עץ (ללא סדקים), עצם ועוד.

ב. כלי זכוכית, לדעת השו"ע ולמנהג רבים מהספרדים אינם צריכים הכשרה, ודי להם בשטיפה ובהדחה. לדעת הרמ"א ולמנהג האשכנזים אם רוב תשמישן בחמין לא ניתן להכשירם, ואם מיעוט תשמישם בחמין אין להכשירם לכתחילה.

ג. למנהג האשכנזים אם השתמשו בכלי זכוכית שהוגעל בדיעבד מועילה ההגעלה, ובשעת הדחק, ניתן אף לכתחילה להכשיר כלי זכוכית בהגעלה (ואין לשוטפו אח"כ בצונן שמא יתפוצץ).

ד. יש אומרים שכלי נירוסטה כלל אינו בולע. במקום דוחק גדול ניתן לצרף סברה זו לסברות נוספות כדי להקל.

שו"ת הרשב"א חלק א סימן רלג:

ומה ששאלת בכלי זכוכית שנשתמש בהן בחמין אם צריכין שום הכשר, לפי מה שאמרו בפרק אחרון של אבות דרבי נתן תניא כלי זכוכית אין בולעין ואין פולטין. תשובה כן נראה פשוט שאין צריכין שום הכשר. חדא דשיעי טובא וכל דשיע טובא לית ביה קרטופני (כלי שהוא חלק ביותר ואין בו סדקים) משמע דלא בלע. ועוד דחזיא להו דלא מדייתי (אנחנו רואים שאינו מעביר נוזלים כחרס).

✦ מהן שלוש השיטות לעניין כלי זכוכית?

וכן פסק השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תנא סעיף כו:

כלי זכוכית אפילו מכניסין לקיום ואפילו משתמש בהם בחמין, אין צריכים שום הכשר שאינם בולעים, ובשטיפה בעלמא סגי להו.

וכן נקטו רבים מהפוסקים הספרדים:

חזון עובדיה הלכות הגעלת כלים לפסח הלכה י:

כלי זכוכית אינם בולעים ופולטים כלל, ולכן אינם צריכים שום הכשר לפסח, ואפילו הכניסו בהם משקה של חמץ לזמן ממושך, כגון בקבוקי בירה יש להתירם על ידי הדחה ושטיפה.

לעומת זאת הרמ"א כתב שהמנהג להחמיר:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תנא סעיף כו:

ויש מחמירין ואומרים דכלי זכוכית אפילו הגעלה לא מהני להו. וכן המנהג באשכנז ובמדינות אלו.

יש מפוסקי האשכנזים שהקלו באופן מסוים בשעת הדחק:

סידור הפסח כהלכתו פרק ט אות י"א:

ובשעת הדחק שאין לו כלים אחרים לפסח התירו האחרונים להכשירם על ידי הגעלה בכל ראשון שאינו על האש או בשריה ג' ימים (והחלפת המים בין יום ליום).

ויש שכתבו שהרמ"א לא החמיר בכל איסורים אלא רק בפסח משום 'חומרא דחמץ':

שו"ת משנה הלכות חלק ט סימן קסח:

כתבו הפוסקים דאף לדעת המחמירים בכלי זכוכית דוקא לענין חמץ בפסח החמירו לפי שאיסורו במשהו אבל בשאר איסורים לא חששו אפילו המחמירין... ולכן הקילו בני ישראל והנהיגו לשתות מכוסות חלב או בשר בלי הכשר בינתיים רק שיראה שיהיה הכוס נקי ומצוחצח.

ה. נירוסטה ואלומיניום

✦ בימינו שכלי הנירוסטה והאלומיניום עשויים ממתכת צפופה וחלקה האם צריך לחשוש בהם להעברת טעם?

הגר"ד לייאור כתב שאחר שנתברר שכלי נירוסטה אינם בולעים, מותר להשתמש בהם לחלב אחר בשר בשטיפה בלבד, אבל לא סמך על כך למעשה עד שיצטרפו אליו פוסקים נוספים:

אמונת עתיר 101 עמוד 150:

כיון שבליעת כלי נירוסטה היא כל כך מזערית שאינה יכולה ליתן טעם כלל, גם הטור יודה שמותר לבשל בהם לכתחילה ואין מקום כלל לגזור... מרביתנו הפוסקים אנו למדים שיש להתייחס לכל כלי לפי טבעו ואין לגזור על כלי אחד אטו השני, ולכן יש להדגיש שרק בכלי נירוסטה בלבד מותר לעשות כך כיוון שאינם בולעים כמעט כלום, כך נראה לענ"ד. אמנם כיוון שדין זה עלול להתפרש כדבר חדש, בקשתי היא שיסכימו איתי עוד שני פוסקים ויצטרפו להיתר זה.

בדומה לכך הגרנ"א רבינוביץ' נקט שבדיעבד יש לסמוך על כך

